

0-6 Yaş Grubu Çocuklara Yönelik Dijital İhmalin ve İstismarın Ebeveyn Görüşlerine Göre İncelenmesi*

Examination of Digital Neglect and Abuse of 0-6 Year-Old Children According to Parental Views

Özlem GARİP¹ Musa ŞAHİN²

¹Dr. Özlem Garip, İstanbul
Büyükşehir Belediyesi
ozlemgarp@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5483-9643

²Prof. Dr. Musa Şahin, Yalova
Üniversitesi, İnsan ve Toplum
Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet
Bölümü, sosmus@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-2950-1987

Başvuru: 16.10.2025

Kabul: 30.03.2026

Atıf:

Garip, Ö. ve Şahin, M. (2026). 0-6 yaş grubu çocuklara yönelik dijital ihmalin ve istismarın ebeveyn görüşlerine göre incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 37(2), 643-672
DOI: 10.33417/tsh.1805192

ÖZ

Teknoloji kullanımı ve internetle tanışma yaşının düşmesi ile birlikte dijital ihmal ve istismar önemli bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmada, dijital ihmal ve istismar kapsamında, ebeveynlerin çocuklarını hangi nedenlerle dijital teknoloji kullanımına yönlendirdiğini belirlemek, ebeveynin gözünden teknoloji kullanımının çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerine etkisini ortaya koymak, çocuklara ait görüntü, ses gibi kişisel bilgilerin sosyal medya hesaplarından paylaşılması ile çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak yaşayabilecekleri tehlikeler konusundaki ebeveyn görüşlerini çocuğun üstün yararı bakış açısı ile değerlendirmek ve olası tehlikelerden korunmak için yapılabilecekler konusuna dikkat çekmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma bu amaca yönelik olarak nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desenle yürütülmüştür, veri toplama aracı olarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma, 0-6 yaş grubu çocuğa sahip 16 ebeveyn ile yürütülmüş ve elde edilen veriler MAXQDA 24 Veri Analiz Programı ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda; ebeveynin ekran süresi ile çocuğun ekran süresi arasında paralellik olduğu, ebeveynin kimi zaman dijital teknolojileri çocuk bakıcısı olarak kullanabildiği, ebeveynlerin dijital teknolojiler ve sosyal medyanın risklerinin ve fırsatlarının farkında oldukları, çocuklarını fırsatlarından faydalandırırken risklerinden korumak amacıyla birtakım önlemler aldıkları ve çocuğun üstün yararını korumak konusunda hassasiyetlerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan 0-6 yaş grubu çocuk için ebeveyn gözetimi ve rehberliği ile birlikte konunun ilgilisi kurumlar tarafından gerekli denetimlerin artırılması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Dijital çağ, Dijital ebeveynlik, Dijital ihmal ve istismar, Sosyal medya

ABSTRACT

With the increasing use of technology and the decreasing age of internet exposure, digital neglect and abuse have emerged as significant problem areas. This research aims to determine the reasons why parents encourage their children to use digital technology, to reveal the impact of technology use on children's physical, psychological, and social development from the perspective of parents, to evaluate parents' views on the dangers children may face physically, psychologically, and socially due to the sharing of personal information such as images and voices on social media accounts, and to draw attention to what can be done to protect them from potential dangers. The

* Bu araştırma, birinci yazar tarafından hazırlanan ikinci yazar danışmanlığında yürütülen doktora tezinden üretilmiştir.

research was conducted using a phenomenological design, a qualitative research method, and the in-depth interview technique was used as a data collection tool. The study was conducted with 16 parents of children aged 0-6, and the data obtained were analyzed using the MAXQDA 24 Data Analysis Program. The findings of the research show that; The study concluded that there is a correlation between parental and child screen time, that parents sometimes use digital technologies as babysitters, that parents are aware of the risks and opportunities of digital technologies and social media, that they take certain precautions to protect their children from the risks while allowing them to benefit from the opportunities, and that they are sensitive to protecting the best interests of the child. For the 0-6 age group comprising the study group, it is recommended that parental supervision and guidance, along with increased monitoring by relevant institutions, be implemented.

Keywords: *Digital age, Digital parenting, Digital neglect and abuse, Social media*

GİRİŞ

Çocuğun ihmal ve istismarı çocuk refahı alanında önemli bir sorun alanı olarak geçmişten bugüne varlığını devam ettirmektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal olmak üzere dört tip kötü muamele tanımlanmaktadır (World Health Organization, 2024). Kaza dışı yaralanmaları ifade eden fiziksel istismar, 18 yaşından küçük çocuk veya gencin bakım vereni tarafından fiziksel olarak zarar verici davranışlara maruz kalması olurken cinsel istismar çocuğun yetişkin tarafından cinsel amaçlar için kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel olmayan kötü muameleyi içeren duygusal istismarda çocuk veya gencin psikolojik olarak hasara uğraması söz konusudur. İhmal, çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamaması olarak tanımlanmaktadır (Kaplan vd., 1999, s. 1214-1215; Polat, 2017, s. 20). Ekonomik istismar da bir istismar çeşidi olarak literatürde yer almakta olup çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini engelleyen, çocuk haklarını ihlal eden işlerde, yaşı ve gelişim dönemine uygun olmayan işlerde zorla veya düşük ücretle çalıştırılmasını ifade etmektedir (Güner vd., 2010, s. 106).

Gelişen teknoloji ile birlikte dijital teknolojiler ve cihazlar günlük yaşamın vazgeçilmezi konumuna gelmiştir. Dijital cihazların ve sosyal medyanın yaygın olarak kullanımı bir takım riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu risk alanlarından bazıları; çocuğun dijital teknolojileri kontrolsüz kullanımı ile zararlı içeriklere maruz kalmaları, artan ekran süresinin getirebileceği dijital bağımlılık ve çocukların sosyal medyada paylaşılan görselleri ile istismara açık hale gelmeleri şeklinde sıralanabilir.

İhmal ve istismarın dijital ortamlarda gerçekleşmesi olarak tanımlanan dijital istismar bir kişi hakkında kaba veya tehdit içeren mesajlar göndermek veya yaymaktan özel hayatı ifşa etmeye kadar bir çok eylemi içermektedir (Tompson vd., 2013, s. 1).

Dijital cihazların kullanımının çocuğa fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak zarar verici boyutlarda olması ile ebeveynin bu konuda çocuğa rehber olmaması dijital ihmal olarak değerlendirilmektedir. Dijital cihazların ve sosyal medyanın yetişkinler tarafından kullanılırken çocuğun istismarına neden olması ise dijital istismar olarak nitelendirilmektedir. Çocuğun kontrolsüz bir biçimde dijital cihazları kullanmaları, ebeveynlerin çocuğu susturmak, yemek yedirmek gibi nedenlerle dijital cihaz kullanmaya yönlendirmesi, çocuğa ait görüntü, ses gibi kişisel bilgilerin sosyal medya aracılığı ile paylaşılması bu kapsamında yer almaktadır. Sanal dünyada gerçekleşen dijital ihmal ve istismar gerçek dünyadaki ihmal ve istismarın nedeni de olabilmektedir (Karaman ve Ayhan, 2021, s. 48-49).

Ebeveynlik çocuğun biyolojik, duygusal, sosyal ve eğitimsel gelişiminden sorumlu olan anne, baba veya aile büyüğünü tanımlamakla birlikte çocuğu tehlikelerden koruyan bir kimliği de ifade etmektedir ki dijital çağ ile birlikte ebeveynlik rollerine bir yenisi eklenmektedir. Bu rol çocuğu dijital dünyada korumayı ve çocuğa dijital dünyada rehberlik etmeyi içermektedir. Dijital ebeveynlik olarak tanımlanan bu rol ile ebeveyn çocuğu dijital çağa uygun olarak eğitir, çocuğa rehberlik eder ve

çocuğun teknoloji, internet ve sosyal medya kullanımını denetler (Kabakçı Yurdakul vd., 2013, s. 888-889).

Dijital ebeveynlik çocuğu dijital dünyanın risklerinden korumayı içerirken paylaşan ana babalık ile çocuğa ait görsel ve video içeriklerinin çocuk adına oluşturulan sosyal medya hesaplarından veya ebeveynine ait sosyal medya hesabından ebeveyn tarafından paylaşılmasını ifade etmektedir ki paylaşım kararı ebeveyn tarafından verilmektedir. Çocuk doğduğu andan itibaren hatta doğmadan önce ultrason görüntülerinin paylaşılması ile başlayan süreçte ebeveynin takipçi sayısı arttırmak, başka ebeveynlere örnek oluşturmak amacıyla çocuğuna ait içerikleri paylaşması söz konusudur ki bu paylaşımlarla reklam olarak ticari kazanç elde edilmesi de mümkün olmaktadır. Çocuğa ait görüntü, ses gibi kişisel bilgileri paylaşan ana babanın bu paylaşımlar ile kazanç elde ediliyor oluşu çocuğun ekonomik istismarı riskini getirmektedir (Dursun, 2019, s. 206).

Yapılan çalışmalarda, çocuğa ait gündelik hayata dair içeriklerin izleyicilere sunularak çocukların mahremiyetlerinin ihlal edildiği ve çocuk emeğinin sömürüldüğü (Karakoç ve Ünlü, 2021), çocuğun kişilik haklarını ihlal ettiği (Serin, 2019), paylaşımların çocuklar açısından; kimlik sahtekârlığı, gelişim sorunları gibi ciddi tehditlere neden olabildiği (Halley, 2020) yapılan paylaşımlar ile çocuğa ait dijital ayak izi bırakıldığı, çocuğun reklam malzemesi olarak kullanıldığı, istismara açık hale geldiği ve çocuğun unutulma hakkının elinden alındığı (Kalaman 2025) sonucuna ulaşılırken içeriklerin üçüncü kişilerin erişimine açık olacak şekilde paylaşılması pornografik sitelerde görsellerin yayılması gibi kötü amaçlı kullanımlar ile istismar gibi riskleri de beraberinde getirmektedir (Akdi, 2016, s. 129-132).

Kişisel verilerin korunması hakkı kapsamında ele alınan unutulma hakkı, kişinin geçmişine ilişkin bilgiye ulaşılıyor olmasının önüne geçmesidir. Bu hak kapsamında kişi dijital medyada kendisine dair yer alan kişisel verilerin mahkeme kararı ile ulaşılır olmasını engelleyebilmekte, verilerin silinmesini ve yayılmasının önlenmesini isteyebilmektedir (KVKK, 2016). Unutulma hakkı kapsamında açılan davalar bulunmakla birlikte, ebeveynler tarafından çocuğa ait kişisel verilerin, görsel ve videoların internet ve sosyal medya hesaplarından paylaşılması ve yayılması kolayken unutulması zor ve maliyetli olabilmektedir (Donovan, 2020, s. 44).

Teknoloji bir yandan eğitim gibi önemli bir alanda çocuklara katkı sağlarken bir yandan “dijital bağımlılık” riski içermektedir. Artan ekran süresi dijital bağımlılık riskini beraberinde getirmektedir ki ekran bağımlılığı, internet bağımlılığı, oyun bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı bu kapsamdadır. Dijital bağımlılık özellikle çocuklarda bilişsel, duyuşsal ve psikomotor olumsuzluklara neden olabilmektedir (Ünal, 2022, s. 64).

Çocuğun üstün yararı ve iyilik halinin korunması çocuk haklarının temelini oluşturmaktadır. Ebeveynin teknoloji kullanımında çocuğa rehber olması ve çocuğa ait kişisel bilgilerin sosyal medya hesaplarından paylaşılması noktasında çocuğun üstün yararının korunması ilkesi vazgeçilmezdir. Ebeveynin psikolojik tatmin için veya ticari kazanç elde etmek için çocuklarına ait içerikleri yoğun bir şekilde paylaşıyor oluşu, yapılan paylaşımların çocuğun kişisel gelişimi açısından menfaatine aykırı

olması veya kişilik hakkını ihlal edici olarak nitelendirilmesi durumu ihlal kapsamında değerlendirilmektedir (Akdi, 2016, s. 133-134).

Doğumla başlayan çocuğun kişilik hakkı 3. kişilere ve ebeveyne karşı Kanunla korunmaktadır. Temel hak ve özgürlükler kapsamında ele alınan kişisel veriler ancak kanunda öngörülen hallerde veya veri sahibinin açık rızası ile işlenebilmekte olup 16 yaşından küçük çocuklar söz konusu olduğunda çocuklara ait verilerin işlenebilmesi için ebeveynin açık rızası gerekmektedir. Çocuğa ait kişisel veri paylaşımında üçüncü kişilerce yapılacak paylaşımlarda ebeveyn rızası şartı aranmakla birlikte ilgili paylaşımların ebeveyn tarafından yapılıyor oluşu rızanın var olduğu kabulünü beraberinde getirmektedir (Erdoğan, 2019, s. 2464). Bu noktada yine ebeveynin çocuğa ait kişisel bilgi paylaşımında çocuğun üstün yararını gözetiyor olması özellikle çalışma grubunu oluşturan 0-6 yaş için oldukça önemlidir.

Bu araştırmanın amacı, dijital ihmal ve istismar kapsamında, ebeveynlerin çocuklarını hangi nedenlerle dijital teknoloji kullanımına yönlendirdiğini, ebeveynin gözünden teknoloji kullanımının çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerine olan etkisini ortaya koymak, çocuklara ait görüntü, ses gibi kişisel bilgilerin ebeveynlerin sosyal medya hesaplarından veya çocuklara özel oluşturulan sosyal medya hesaplarından paylaşılması ile çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak yaşayabilecekleri tehlikeler konusundaki ebeveyn görüşlerinin çocuğun üstün yararı bakış açısı ile değerlendirilmesi ve olası tehlikelerden korunmak için yapılabilecekler konusuna dikkat çekmektir.

Araştırmanın temel problemi ise; 0-6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarını dijital teknoloji (telefon, tablet, bilgisayar) kullanımına yönlendirme nedenlerinin, ebeveynin gözünden teknoloji kullanımının çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini nasıl etkilendiğinin anlaşılması ve ebeveynler tarafından yapılan çocuklarına ait paylaşımların neden olabileceği tehlikelerin belirlenmesidir. Bu temel problem kapsamında cevabı aranan araştırmanın alt problemleri ise şu şekildedir:

1. Ebeveynler çocuklarını hangi durumlarda (yemek yedirme, susturma vb) ve nasıl teknoloji (cep telefonu, tablet, bilgisayar) kullanımına yönlendirmektedir?
2. Ebeveynlerin teknoloji kullanımı sonrası çocuklarda yaşanan (fiziksel, psikolojik ve sosyal) sorunlar konusundaki görüşleri nedir?
3. Ebeveynler çocuklarına ait görsel ve video paylaşımı yapmakta mıdır ve bu paylaşımların neden olacağı tehlikeler konusundaki görüşleri nelerdir?
4. Ebeveynler dijital teknoloji veya sosyal medyanın kullanımında çocukların zarar görebilecekleri konusunda bilinçli midir?

5. Ebeveynlerin çocuklara ait görsel ve videoların paylaşılmasının çocukların kişisel haklarını ve mahremiyetini ihlal edebileceği ve bu ihlalin de çocuklar yetişkin olduğunda unutulma hakkını gündeme getireceği konusundaki görüşleri nedir?

YÖNTEM

Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Bu araştırmada dijital ihmal ve istismar konusunun ebeveyn görüşlerine göre incelenmesi amaçlanmış ve nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desenle yürütülmüştür.

Fenomenolojik desene göre sosyal dünyadaki olgular bireyin yorumlarına, algılarına ve anlamlandırmalarına göre değişmektedir. Fenomenolojik desen, insanın günlük deneyimlerinin arkasındaki anlamların anlaşılmasını, derinlemesine incelenmesini amaçlar. Fenomenolojik araştırmalar, kesin ve genellenebilir sonuçlardan ziyade bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak örnekler, yaşantılar ve açıklamalar ortaya koyabilmektedir (Güçlü, 2021, s. 287-290; Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.69-72).

Güçlü (2021), fenomenolojik araştırma sürecinde, araştırma problemi, veri toplama, veri analizi ve raporlama adımlarının takip edileceğini ifade etmektedir. Fenomenolojik araştırma, olguyu yaşayanların gözünden bakarak anlamaya çalışmaktadır.

Bu bağlamda araştırmamızın odağını çocuğa yönelik dijital ihmal ve istismar konusundaki ebeveyn görüşleri oluşturmaktadır. 16 ebeveyn ile yapılan görüşmelerden elde edilen örnekler, yaşantılar ve açıklamalar ışığında dijital ihmal ve istismar olgusunu daha iyi tanımak ve anlamak için fenomenolojik desen kullanılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Görüşme formu, çalışmanın sorularından yola çıkılarak çalışmanın amacına yönelik ve literatürde yer alan çalışmalar incelenerek oluşturulmuştur. Sosyal hizmet alanından üç akademisyenin görüşlerine sunularak son halini almış ve katılımcılarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşmede araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” ve yarı yapılandırılmış “Yüz yüze Görüşme Formu” kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formu, katılımcıların demografik özellikleri, dijital aletleri kullanma ve çocuklarına kullandırma durumunun (sıklığı, süresi), ebeveynin sosyal medyayı kullanma durumları, çocuklara ait sosyal medya hesabı olması durumlarının belirlenmesine yönelik soruları içermektedir

Yüz yüze görüşme formu ise dijital ihmal ve istismarı belirlemeye yönelik yarı yapılandırılmış görüşme sorularından oluşmaktadır. Saha araştırmasına başlamadan önce Yalova Üniversitesinin Etik Kurullar Koordinatörlüğü'nden araştırmanın etik açıdan uygun olduğuna dair onay alınmış ve sonrasında görüşmeler yapılmaya başlanmıştır. Araştırmaya katılım sağlayan yaşları 30 ile 43

arasında değişen 16 ebeveyn ile 8 Mart 2024 - 17 Mart 2025 tarihleri arasında birinci yazar tarafından derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek ses kayıtları alınmıştır.

Çalışma grubu

Nitel yönelimli planlanan araştırmada çalışma grubu seçiminde amaçlı ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı ölçüt örnekleme, küçük örneklem grubunu daha fazla bilgi için derinlemesine inceleme olanağı sağlamaktadır (Güçlü, 2021, s. 118). Araştırmanın çalışma grubu için 0-6 yaş grubu çocuğa sahip ve sosyal medya hesabı kullanan ebeveyn olma ön koşulu ile İstanbul ili Anadolu yakasında bulunan ilçelerin sosyo-kültürel çeşitlilik ve görüşmede ulaşım kolaylığı göz önünde bulundurularak Kadıköy ve Ümraniye ilçeleri seçilmiştir. Görüşmeler sırasında verilerde tekrarın oluşması ile veri toplama süreci 16 ebeveyn ile sonlandırılmıştır.

Çalışma grubunun erişiminde; ilgili ilçelerde bulunan 46 anaokuluna mail gönderilmiş, tanıma uyan ve mülakat yapmak isteyen veliler konusunda bilgi istenmiş fakat olumlu bir dönüş alınamamıştır. Birinci yazar tarafından sosyal çevre iletişimi ile 12 ebeveyne ulaşılmıştır. Sosyal medya uygulamalarında “Ümraniye” ve “Kadıköy” anahtar kelimeleri ile araştırma yapılmış, sosyal medya profil fotoğraflarından çocukları ile birlikte fotoğrafları bulunan 7 ebeveyne görüşme talebi içeren mesaj gönderilmiş 3 ebeveynden cevap alınamamıştır. Yapılan yazışma ile çalışma grubu kriterleri teyit edilen 4 ebeveynle görüşme yapılmıştır.

Görüşme yapılacak olan ebeveynlere görüşme öncesi araştırmanın amacı açıklanmış, yapılacak görüşmede kişisel bilgilerin gizli tutulacağı belirtilerek “Aydınlatılmış Onam Formu” imzalatılmıştır. Ayrıca görüşme süresinde elde edilecek verilerin analizinin sağlıklı olabilmesi amacıyla ses kaydı alınacağı belirtilerek onayları alınmıştır.

Veri analizi

Bu araştırma, Güçlü (2021) ’nün analiz aşamaları ile yürütülmüştür.

Birinci adımda, araştırmanın temel ve alt problemleri tanımlanmıştır.

İkinci adımda çalışma grubu belirlenmiştir.

Üçüncü adımda, veriler içerik analizi için hazırlanmıştır.

Dördüncü, beşinci ve altıncı adımda veri analiz birimi, kullanılacak tema, kod ve kategoriler belirlenmiştir.

Son adımda veri analizi gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulgular raporlanmıştır.

Verilerin analizinde, nitel verilerin görselleştirilmesi ve yorumlanabilmesinde kolaylık sağlayan MAXQDA 24 Veri Analiz Programı kullanılmış, elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Görüşmelerden elde edilen ses kayıtları Word dosyası haline getirilmiştir. Gizlilik gereği katılımcıların isimleri kullanılmamış, her bir katılımcıya kod atanmıştır. Görüşmeye katılan ebeveynler “E1, E2 ...”

şeklinde kodlanırken çocukları ise “Ç1, Ç2...” şeklinde kodlanmıştır. Elde edilen Word dosyaları araştırmacı tarafından dikkatle okunmuş eksiklikler tespit edilerek tekrardan gerekli dinlemeler yapıldıktan sonra dosyalar son şeklini almıştır.

Verilerin analizinde fenomenolojik veri analizi süreci takip edilmiştir. Toplanan verilerin deşifre edilmesi ile başlayan süreçte tüm kayıtlar dinlenmiş ve metinler okunmuş, anlamlı ifadeler tespit edilerek önemli görülenler listelenmiş, araştırma soruları ile elde edilen anlamlar ilişkilendirilerek yakın anlamdaki ifadeler temalar altında gruplandırılmıştır. Kodlar ve kategoriler belirlenerek ana temalar altında gruplanmıştır. Metinler sürecin farklı aşamalarında tekrar tekrar okunarak ve 3 akademisyenin görüşü alınarak kod anahtarı hazırlanmıştır. Elde edilen veriler, sistematik bir şekilde, derinlemesine inceleme olanağı sağlayan içerik analizi kullanılarak yorumlanmıştır. İçerik analizi, verilerin yorumlanarak sosyal gerçeklik ve fenomenlerin anlaşılmasına yardımcı olmakta, metin veya metinsel verilere dönüştürülmüş dökümanların içerisinde açık veya gizli olan anlamların sistematik olarak kavramlara ve kategorilere indirgenerek objektif bir şekilde nitel veya nicel olarak analiz edilmesine fırsat sunmaktadır (Güçlü, 2021, s. 201).

Katılımcılar

Tablo 1 ve Tablo 2’de ebeveyn ve çocuğa ait kişisel bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1. Ebeveyn e ait sosyo-demografik bilgiler

Ebeveyn	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim	Çocuk Sayısı	Sosyal Medya Hesapları
E1	37	Kadın	Evli 6 yıl	Lisans	1	Instagram
E2	35	Kadın	Evli 10 yıl	Lisans	1	Instagram/Twitter
E3	34	Kadın	Evli 6 yıl	Önlisans	1	Instagram/Twitter
E4	34	Kadın	Evli 8 yıl	Yüksek Lisans	1	Instagram/Twitter
E5	37	Kadın	Evli 11 yıl	Lisans	2	Instagram/Twitter
E6	30	Kadın	Evli 7 yıl	Lisans	2	Instagram
E7	31	Kadın	Evli 8 yıl	Lisans	1	Instagram/Twitter
E8	34	Kadın	Evli 12 yıl	Yüksek Lisans	2	Instagram
E9	40	Kadın	Evli 14 yıl	Yüksek Lisans	3	Instagram/Twitter
E10	32	Kadın	Evli 6 yıl	Lisans	1	Instagram/Twitter
E11	31	Kadın	Evli 3 yıl	Lisans	1	Instagram
E12	43	Erkek	Evli 9 yıl	Yüksek Lisans	3	Instagram/Facebook
E13	33	Kadın	Evli 8 yıl	Lisans	1	Instagram
E14	45	Erkek	Evli 13 yıl	Ön Lisans	2	Instagram/Twitter
E15	37	Kadın	Evli 11 yıl	Lisans	2	Instagram
E16	39	Kadın	Evli 6 yıl	Yüksek Lisans	1	Instagram/Twitter

Tablo 2. Çocuklara ait sosyo-demografik bilgiler

Çocuk	Yaş	Cinsiyet	Kaçıncı Çocuk	Günlük İnternet Kullanma Süresi
Ç1	3	Kız	1	2.5 saat
Ç2	6	Kız	1	Hafta sonları
Ç3	6	Erkek	1	Hafta sonları
Ç4	4	Erkek	1	40-50 dakika
Ç5	4.5	Kız	2	30 dakika -1 saat
Ç6	2.5	Kız	2	1 saat
Ç7	3.5	Erkek	1	30 dakika
Ç8	3.5	Kız	2	30-40 dakika
Ç9	1.5	Erkek	3	Kullanmıyor
Ç10	2.5	Erkek	1	1 saat
Ç11	15 aylık	Erkek	1	Kullanmıyor
Ç12	9 aylık	Erkek	3	Kullanmıyor
Ç13	5	Erkek	1	1.5 saat
Ç14	9 aylık	Kız	2	Kullanmıyor
Ç15	4.5	Erkek	2	45 dakika-1 saat
Ç16	14 aylık	Kız	1	Kullanmıyor

Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlilik ve güvenilirlik bilimsel araştırmalarda en yaygın kullanılan iki ölçüttür ve araştırmada geçerlik güvenilirliği belirleyen önemli bir etkidir. Geçerlilik nitel araştırmaların güçlü yanlarından biridir ve geçerlik güvenilirliğe göre daha öncelikli olmaktadır. Nitel araştırmalarda geçerliliği arttırmak için veri çeşitlemesi, katılımcı teyidi ve uzman incelemesi yöntemleri kullanılabilir. Nitel araştırmalarda verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması geçerlilik için önemli bir ölçüt olmakla birlikte yapılan görüşmeler ile doğrudan alıntılara yer vermek ve bu alıntılardan yola çıkarak sonuçları açıklamak geçerlilik için bir diğer önemli kriter olmaktadır (Creswell, 2021, s. 201; Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 255-257).

Güvenirlik ise araştırma sonuçlarının tekrarlanabilirliğini ifade etmekte olup aynı veya benzer yöntemlerle yapılan farklı araştırmalarda aynı sonuçlara ulaşılmasını ifade etmektedir. Araştırma güvenilirliği, veri toplama, yorumlama veya analizin tutarlılığı ve tekrar edilebilirliği olarak tanımlanmaktadır (Güçlü, 2021, s. 451).

Araştırmada, derinlemesine görüşme tekniğinden elde edilen ses kayıtları defalarca dinlenerek deşifre edilmiş, metne dönüştürülen kayıtlar tekrar tekrar okunarak MAXQDA analiz programına aktarılmış, kodlama sürecinde 3 akademisyenden geri bildirim alınmış, elde edilen veriler ayrıntılı

olarak rapor edilmiş, sonuçlara nasıl ulaşıldığı açıklanmış, yapılan görüşmelerden elde edilen görüşme metinleri doğrudan alıntılanmış ve bu alıntılardan yola çıkılarak sonuçlar açıklanmıştır.

Araştırmanın Güçlü Yönleri ve Sınırlılıkları

Araştırmanın, dijital teknolojilerin çocuklar tarafından kontrolsüzce kullanılmasının veya sosyal medya hesaplarından çocuklara ait görüntü, ses gibi kişisel bilgilerin paylaşımlarının neden olabileceği tehlikelere dikkat çekeceği ve dijital ihmal ve istismar konusunda farkındalık oluşturacağı düşünülmektedir. Dijital ihmal ve istismar konulu bilimsel çalışmaların az sayıda olması, dijital ihmal ve istismar konulu tez çalışmasının ise bulunmayışı araştırmanın önemini arttırmaktadır.

Araştırma Sosyo-Kültürel çeşitlilik ve ulaşım kolaylığı göz önünde bulundurularak İstanbul ili Kadıköy ve Ümraniye ilçelerinden 0-6 yaş çocuğa sahip ebeveynler ile sınırlandırılmış ve çocuklarla görüşme yapılmamıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma sorularından yola çıkılarak oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme soruları ve katılımcıların verdiği cevaplar kapsamında; üç tema ve temalara dair kategoriler ile bu kategorilere ait kodlar belirlenmiştir. Belirlenen üç tema; Dijital Teknoloji Kullanımı, Bilinçli İnternet Kullanımı ve Dijital İhmal ve İstismar şeklindedir.

Dijital Teknoloji Kullanımı

Dijital teknoloji kullanımı teması “çocuğun teknoloji kullanımı” kategorisini kapsamakta olup bu kategoriye ait kodlar; çocuğun günlük internet kullanma süresi, çocuğun kendine ait sosyal medya hesabı varlığı, çocuğun kullandığı teknolojiler, çocuğun günlük teknoloji kullanım süresi, çocuğun teknoloji kullanım amacı, çocuğun teknoloji kullanma yeri, çocuğun internet ve teknoloji kullanımında zaman kısıtı belirlenme durumu, çocuğun teknoloji kullanımının sonlandırıldığındaki tepkisi ve çocuğun teknoloji kullanımı sonrası fiziksel ve zihinsel sorunları şeklinde sıralanmıştır.

Katılımcı ebeveynlerden 9’u çocuklarının günlük internet/teknoloji kullanım süresini yarım saat ile iki buçuk saat arasında olduğunu belirtmekle birlikte 2 ebeveyn çocuklarının sadece hafta sonları teknoloji kullandığını ifade etmiştir.

Kullanım süresi belirlemeleri konusunda ise ebeveynler bir takım yöntemlerden bahsetmişlerdir.

Aslında bazen ipin ucunu kaçırırsak da kuralımız şu, okuduğumuzdan ve dinlediğimizden yaş çarpı 10 dakika ama bunun belki 5-10 dakika üstü veya altı olabiliyor. Zamana çok dikkat etmeye çalışıyoruz bazen aşabiliyoruz hastalık durumu olduğunda çok enerji harcayabilecek durumda olmazsa biraz daha aşabiliyoruz (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

Çocukların teknolojileri nerede kullandıklarına dair soruya ebeveynlerden 5’i oturma odasında, 3’ü ebeveyn yanında, 2’si çocuğun kendi odasında kullandığı cevabını vermiştir.

Ebeveynler çocuğun teknolojileri kendi odasındansa, oturma odasında, kendi yanında kullanmasını tercih ettiklerini belirterek bunun ekran kontrolü sağladığını ve aynı zamanda fazla kullanımı engellediğinden bahsetmiştir.

Çocukların 10'u teknolojileri çizgi film izlemek için kullanmaktayken, 7'si Youtube videoları izlemekte, 6'sı müzik dinlerken 5'i dijital oyun oynamaktadır. İlgili teknolojileri eğitici video ve uygulama için kullanan bir çocuk bulunurken bir çocuk okul ödevleri için kullanmaktadır.

Çocuğu ekranla baş başa bırakmak yerine ebeveynin eşliğinde üzerine konuşarak izlenmesinin çocuklar açısından çok daha olumlu olacağı katılımcı ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

Annenin eşliği çok önemli izlerken üzerine konuşmak sosyal uyaran oluyor. Orda öğrendiğini anneyle de paylaşım görüyor söylüyor duyuyor çift işlem yapıyor. Tek başına ekrana maruz kalmayı hem kendi çocuğum hem danışanlarım için istemiyorum. (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

Çocukların tamamının kendilerine ait bir sosyal medya hesabı bulunmamaktadır. Çocuklar 7'si ebeveynine ait tablet ve telefon kullanırken 3'ü kendilerine ait tablet veya telefon kullanmaktadır. TV ve bilgisayar kullanılan diğer teknolojilerdir.

Ebeveynlerden 9'u çocuklarının internet ve teknoloji kullanımlarında zaman kısıtı belirlediklerini belirtmiştir. Belirlenen süre sona erdiğinde ise çocuğunun izlemeye veya oynamaya devam etmeyi istemesine karşın 6 ebeveynin konuşarak ikna ettiği, 2'si çocuğun dikkatini dağıttığı, 2'si ilgili teknolojinin fişini çektiği veya şarjının bittiğini söylediğini belirtmiştir.

Ebeveynlere, çocukların internet ve teknoloji kullanmaları nedeniyle fiziksel veya zihinsel sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda 5 ebeveyn çocuğun seslendiğinde kendisini duymadığını ve dikkat dağınıklığının olduğunu belirtmiştir. Bunun haricinde boyun ağrısı (2 çocuk), görme sorunları (1 çocuk) ve iletişim sorunları (1 çocuk) bahsedilen diğer sorunlardandır.

Boynu ağrıyor, gözlerinde de sorun oldu ve doktora götürdük doktor karanlık odada tablet kullanmamasını söyledi şimdi ışığını açık kullanıyor. (E2, 35 yaş, kadın, mühendis, 6 yaş kız çocuk)

...ilk tabletini aldığımız zamanlarda o heyecanıyla çok fazla kullanmıştı hep eline alıyordu sürekli bir şeyler izlemek istiyordu o zamanlarda anaokulu öğretmeni adını seslendiğimizde bakmıyor birkaç defa seslenmemiz gerekiyor demişti zaten ondan sonra sadece hafta sonları kullandırma kararı aldık (E3, 34 yaş, kadın, kendi işyeri, 6 yaş erkek çocuk)

Aynı temada yer alan "ebeveynin dijital teknoloji kullanımı" kategorisine ait kodlar ise şu şekildedir; ebeveynin günlük dijital teknoloji kullanım süresi, ebeveynin dijital teknoloji kullanım amacı, kullanılan sosyal medya hesapları.

Instagram ebeveynlerin tamamı tarafından kullanılan sosyal medya platformu olmaktadır. Twitter 9 ebeveyn tarafından kullanılmaktadır.

Dijital teknolojilerin kullanım amacı ise ebeveynlerden 8'i iletişim ve sosyalleşme, 7'si haber alma, 5'i iş için, 3'ü online alışveriş ve 1'i eğitim ve ulaşım amacıyla kullandığını belirtmiştir.

Bilinçli İnternet Kullanımı

Bilinçli internet kullanımı temasına ait “dijital okuryazarlık” kategorisinde yer alan kodlar; dijital okuryazarlık eğitimi, internet ve teknoloji kullanımında çocuğu yönlendirme, unutulma hakkı kavramı olarak sıralanmaktadır.

Katılımcı ebeveynlerden 13’ü dijital okuryazarlık eğitimi almadığını belirtirken unutulma hakkı kavramı 11 ebeveyn tarafından bilinmemektedir. Ebeveynlerden 5’i çocuklarını dijital içeriklerin uygunluğu, 1’i dijital oyunlarda oyuncular ile iletişim kurmaması konusunda uyarıda bulunduğunu ifade etmiştir.

Çocukları sakıncalı içeriklerden korumanın yolunun toptan yasaklama olmadığı bunun yerine çocukla konuşarak anlaşarak çocuğu karara ortak kılarak ilerlemenin çok daha sağlıklı olacağı katılımcı ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

Toptan yasaklamaya karşıyım. İsterim ki çocuk inisiyatif alsın üzerine konuşayım mesela bu oyunu oynamak nasıl kötü gibi konuşalım...her şeyi artısıyla eksisiyle konuşmak reklamlar hakkında konuşabilmek “bana biraz tuhaf geldi sence nasıl sen bir tuhaflık görüyor musun” gibi çocuğu düşündürmek (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

Aynı temaya ait “dijital oyunlar” kategorisinde yer alan kodlar ise şu şekildedir; oyun indirirken ebeveyne sorma ayarı, oyun indirirken şifreleme filtreleme programı kullanımı, çocuğun ücretli oyun isteği, çocuğun internet kullanımına yönlendirilmesi.

Dijital oyunlar kapsamında, oyun indirirken ebeveyne sorma ayarını aktif olarak kullanan 3 ebeveyn bulunurken, 4 ebeveyn böyle bir ayar yapmadıklarını belirtmiştir. Ebeveynlerden 3’ü dijital oyunlarda şifreleme kullanırken 2’si şifreleme kullanmadığını fakat çocuklarının dijital platformları yanında kullandığını belirtmiştir.

Katılımcı ebeveynlerden bir kısmı internet ve dijital oyunların eğitim amaçlı kullanılmasını fırsat olarak değerlendirirken eğitici oyunlardansa kişiler arası iletişim ile öğrenmenin çok daha yararlı olacağı yönünde görüş bildiren katılımcılar olmuştur.

Eğitici oyunlar var ama benimle de öğrenebilir. Eğitici programlarda ekranla baş başa kalmasına hiç gerek yok çocuğun iletişim motivasyonunu yüksek tutmayı daha çok önemsiyorum bunu bizimle de yapabilir oyun ablaları var, birebir sosyal temasla yapabilir oyun gruplarında öğrenebilir (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

Çocuklarının ücretli oyun isteklerinin olup olmadığı sorgulandığında genelde böyle bir istek olmadığından bahsedilirken çocuğun ücretli oyun isteğinin karşılamadığı da aktarılan bilgilerdendir. Bir ebeveyn ise daha güvenli bir oyun imkânı sağlıyorsa ve çocukların sakıncalı içerikle karşılaşma olasılığı bulunmuyorsa, ücretli oyun isteğini karşılayabileceğinden bahsetmiştir.

Dijital İhmal ve İstismar

Dijital ihmal ve istismar temasında yer alan “internet/sosyal medya risk ve fırsatlar (ebeveyn görüşleri)” kategorisinde yer alan kodlar, riskler, dijital oyun riskleri, fırsatlar şeklinde olurken

“internet/sosyal medya kullanım riskleri” kategorisinde yer alan kodlar; ebeveynin sosyal medya hesaplarının açık veya gizli oluşu, ebeveynin çocuğa ait görsel video paylaşımı, paylaşım yapma nedeni, ebeveynin paylaşımlarda kişisel bilgi paylaşımı, çocuğun mahremiyeti yorumu şeklinde sıralanmaktadır.

İnternet ve sosyal medya kullanımının risk ve fırsatları ile ilgili ebeveyn görüşlerine bakıldığında, 7’si genel kültür, öğrenme ve eğitim açısından fırsat oluşturduğunu, 5’i fırsat eşitliği ve kolay erişebilirlik sağladığını, 5’i maddi gelir imkanı sağladığını ve 2’si online alışveriş imkanından bahsetmiştir.

...yaptığınız işi ürettiğiniz hizmeti belki Türkiye’nin çok ücra bir köyünden milyonlara ulaştırabiliyorsun kadın girişimcilerin hesaplarını görüyorum Manisa’nın bir köyünde pekmez yapıyor ve İstanbul’un dört bir köşesine belki ulaştırabiliyor o yüzden fırsatlar barındırdığını düşünüyorum. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

İnternet ve sosyal medyanın eğitim amaçlı kullanıldığında hem çocuğa fayda sağladığı aynı zamanda da velilerin işini kolaylaştırdığı ifade edilirken risklerinden korunmak amacıyla kontrol edilmesi gerektiğine dair görüş bildirilmiştir.

Çocuk üzerinden dijital platformlarda sürekli zaman geçirmesine karşıyız ama bizim yetemediğimiz yerlerde doğru ve uygun platformlarda çocuğun onlardan bir şey alabileceğini düşünüyorum. Eğitim amaçlı velilerin işini kolaylaştırıyor... Kontrol altında çocuk için de ebeveyn için de yararlı bir şey internet. (E14, 45 yaş, erkek, kamu çalışanı, 9 aylık kız çocuk)

Riskler konusunda ise ebeveynlerden 11’i “paylaşılan görsellerin farklı amaçlarla kullanılması” 5’i çocukların sakıncalı içeriklerle karşılaşması riskinden, 2’si çocukların istismar edilmesi ve araçsallaştırılması riskinden, 2’si ekran bağımlılığı riskinden, 2’si zaman yönetiminde risk oluşturduğundan ve 2’si siber zorbalığa neden olabileceğinden bahsetmiştir. Paylaşımlarda mahremiyetin ihlal edilmesi, beden algısı yanılgısı ve özgüven eksikliği, siber suçlara bulaşma, paylaşımlarda verilen bilgilerin güvenlik riskini getirmesi, ekran maruziyeti ile konuşma gecikmesi, çocuk kaçırılmasına önyak olması ve dikkat eksikliği de ebeveynler tarafından risk olarak değerlendirilmiştir. Bir ebeveyn ise paylaşımlarını risk olarak görmediğinden bahsetmiştir.

Ebeveynler internet ve sosyal medyanın riskli olduğunu ifade ederek, paylaşılanların kaybolmadığından, bunun da tehlikeli olabileceğinden bahsetmiştir.

Yapılan paylaşımların çocuğun güvenliği açısından risk oluşturacağı ebeveynler tarafından ifade edilirken günlük hayatta verilmeyecek bilgilerin, elden dağıtılmayacak fotoğrafların sanal ortamda rahatça paylaşılmasının riskli olduğu belirtilmiştir.

...bir kere en başta güvenlik riski oluşturduğunu düşünüyorum çocuk hangi okula gidiyor saat kaçta çıkıyor hangi yolu kullanıyor bu konuda bir başkası sorduğunda sen bana bunu neden soruyorsun diyeceğimiz şeylere açık etme başta bir güvenlik riski bir de belki bundan 15-20 yıl sonra gündeme gelecek ama bir mahremiyet ihlali var ve çocukların bu konuda fikri yok. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

İnternet ve sosyal medyanın maddi gelir elde etme açısından fırsat olduğu hakkında görüşler paylaşılırken, paylaşımların çocuklara ait olması durumunda çocuğun sömürülmesinin söz konusu olabileceği ifade edilmiştir.

Yani yoldan geçen insanlara çocuğun fotoğrafını bastırıp dağıtmazsın hiçbir anne ama herkese açık hesaptan sırf daha fazla belki maddi sömürü için bazen reklam almak için çocuğun fotoğraflarını videoları paylaşmakta bir sakınca görmüyor... Mesela inflosterların bazı paylaşımları çocuk tuvalet eğitiminde lazımlıkta fotoğrafını paylaşıyor veya çocuk duş jeli linki vermek için çocuğu duşta paylaşıyor tamam çocuğun özel bölgesini göstermiyor ama çocuk o halinin paylaşılmasını istiyor mu. (E10, 32 yaş, kadın, avukat, 2,5 yaş erkek çocuk)

İnternet ve sosyal medyanın çocukları istismar ettiği ve araçsallaştırarak çocukların zihinsel ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkilediği katılımcı ebeveyn tarafından ifade edilmiştir.

Çocukların istismar edildiğini ve araçsallaştırıldığını düşünüyorum... çocukları korkutuyorlar bunu videoya çekiyorlar paylaşıyorlar onun dışında olumlu bir şey de göremiyorum evet benim hoşuma gidiyor çocukları görmek güzel bir şey onların sevimliliklerini görmek güzel ama çok istismara açık ve o çocukların biraz büyüdüğünde ne hissedeceklerini düşünüyorum onların kişiliklerini kötü etkileyebilir (E16, 39 yaş, kadın, sosyal hizmet görevlisi 14 aylık kız çocuk)

İnternet ve sosyal medyada yapılan paylaşımlarının hem mahremiyeti hem de doğumla başlayan kişilik hakkının bizzat ebeveyn tarafından ihlal edildiği katılımcı ebeveyn tarafından ifade edilmiştir.

Tamamen ihlal ediliyor daha doğduğu andan itibaren dijital ayak izi oluşuyor her adımda çocuk yemek yerken tuvaletteyken tatildeyken her anı ...mahremiyeti hem kişilik hakları komple ihlal ediliyor gerçekten özel birşeyini paylaşmasanız da normal yemek yerken ki halini paylaşırsanız bile onun kişilik hakkı, izin vermiyorsa yapılmaması lazım 18 yaşın altında diye kişilik hakkı yok değil doğumla birlikte başlıyor bu hak o yüzden tamamen ihlal ediliyor bizzat ebeveyni tarafından. Belki ileride böyle davalar açılacak kendi ebeveynine karşı davalar açılacak. (E10, 32 yaş, kadın, avukat, 2,5 yaş erkek çocuk)

Katılımcı ebeveynlerden 6'sı Instagramdan çocuklarına ait görsel paylaşmadıklarını ifade ederken bir ebeveyn WhatsApp uygulamasında paylaşım yaptığını ve bu platformun daha güvenilir olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte WhatsApp telefon kaydı ile kullanılabilen bir uygulama olup online alışverişlerde verilen telefon numaraları ile oldukça kolay ulaşılabilecek bir platformdur. Katılımcı ebeveynlerden avukat olan bir ebeveyn taciz davasında davalının kurbanlarını, ailelerin WhatsApp durum fotoğraflarından seçtiğini itiraf ettiğinden, bahsetmiştir.

Takip ettiğimiz bir istismar davası vardı bir suçunun yaptığı, suçu kendi dükkânında özel yalıtımlı oda yapmış sırf çocukları istismar ederken sesleri dışarı çıkmasını, komşular duymasın diye toplamda dört çocuğu istismar ettiği ceza aldı biz çok daha fazlası olduğunu düşünürüz bu davada mesela diyor ki su siparişi ailelerin numarasını kaydediyormuş sonra WhatsApp durumunda çocukların fotoğraflarını paylaştıklarında onlara bakıyormuş son istismar ettiği çocuk daha 12 yaşında doğum günü fotoğraflarını WhatsApp'ta gördüm diyor 12 yaşında olduğunu oradan biliyor bir anne paylaşırken hiç böyle bir şey düşünmez ama evine suçu olarak gelen kişi gerçek görünürdeki mesleği dışında böyle videolar çeken internete böyle sitelere bunları satan bir adam (E10, 32 yaş, kadın, avukat, 2,5 yaş erkek çocuk)

Dijital oyun risklerine bakıldığında; ebeveynlerin 6'sı dijital oyunları riskli bulurken oyun bağımlılığı riski, oyunlarda çıkan uygunsuz reklamlar, oyunlar aracılığı ile kurulan online iletişimin risk oluşturacağı ve ölüm oyunlarının riskli olduğu ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

Dijital oyunlardan etkileşimli oyunların yani oyun oynarken oyuncular arasında iletişim kurulabilmesinin mümkün olduğu oyunların çocuklar açısından oldukça riskli olduğu katılımcı ebeveyn tarafından ifade edilmiştir.

... bağımlılık riski çok yüksek oyunlar var ikincisi etkileşimli oyunlar riskli çünkü orda çocuklar kendi içlerinde oynadıklarını zannediyorlar ama 30 yaşında bir adamda onlarla beraber oyunun içinde tabi ki küfürlü konuşma içeriği bir video kadar tehlikeli bir alana dönüşüyor kendi içinde bir bilgi paylaşımının bir veri aktarımının olması en büyük risk etkileşimli oyunlarda. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

12 ebeveyn gizli hesap kullanmaktadır. Gizli hesap ve tanıdığı kişilerden oluşan bir arkadaş listesine sahip olursa dahi paylaşım yapılırken dikkatli olunması gerektiği ebeveynler tarafından ifade edilmiştir.

Benim kişisel hesabımda çocuğumun normal hayatta da bir araya getirdiğim benim çocuğumu her türlü görüyor bu insanlar seviyorlar temas halindeler çocuğumu merak ediyorlar. O yüzden orda onu görmeleri benim için mahremiyet açısından bir sıkıntı oluşturmuyor. Ama aynı zamanda gizli hesaplarında görüntülenebildiğini bildiğim için mesela "dijital baba"nın önerisi tek başına çocuğun olmaması daha çok herhangi bir yerde kullanılmayacak şekilde ona dikkat ediyorum...Ve bedeninin de kapalı olması yani bezle bile olsa paylaşmıyorum. Bacağının boğumları görünüyor bize tatlı geliyor, ama biliyorum ki pedofolik bir bakış açısıyla olay çok başka bir yere gidiyor o yüzden paylaşmamaya özen gösteriyorum. (E11, 31 yaş, kadın, psikolog, 15 ay erkek çocuk)

Çocuğun internet ve teknoloji kullanımına hangi durumlarda yönlendirildiğini belirlemeye yönelik sorulara ebeveynlerin 5'i yemek yedirirken, 4'ü iş amacıyla meşgul olduğunda çocuğunu teknoloji kullanımına yönlendirdiğini, 2'si yolculuk yaparken çocuğun oyalanması amacıyla ve 2'si yemek, temizlik yaparken çocuklarına teknoloji kullandığını ifade etmiştir. Bir ebeveyn eşiyile konuşması gereken herhangi bir durum olduğunda veya eşiyile vakit geçirmek amacıyla teknoloji kullanımına yönlendirdiğini, bir ebeveyn çocuk hastalandığında teknoloji kullandırıldığını ifade etmiştir.

Çocuğunu yemek yedirirken dijital teknolojilere yönlendirmediğini belirten bir ebeveyn ise sofrada kendileri de teknoloji kullanmadıklarından ve olabildiğince sohbet ortamı oluşturmaya çalıştıklarından bahsetmiştir.

Akşam yemeklerinde olabildiğince beraber olmaya çalışıyoruz ve yemek sofrasında sohbet ediyoruz teknoloji yok. Biz de olabildiğince telefonları tabletleri bırakıyoruz olabildiğince yemekte sohbet edelim konuşalım gibi zaten 2 yaşına kadar TV de dahil herhangi bir teknolojik alete maruz kalmadı. Televizyonu açmadık biz de izlemedik telefon tablet bilgisayar herhangi birşeye maruz kalmadı. (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

Ebeveynlerden 6'sı çocuğuna ait görsel/video paylaşımı yaptığını belirtirken 6'sı nadiren paylaşım yaptığını, 3'ü ise çocuklarına ait herhangi bir görsel veya video paylaşmadığını belirtmiş olup 2'si çocuğun yüzünün görünmeyeceği şekilde ve nadiren paylaşım yaptığını belirtmiştir.

Çocuklarına dair kişisel bilgi paylaşımı yaptıklarından bahseden ebeveynlerden bazıları riskli buldukları için yüz fotoğrafı paylaşmadıklarından bahsetmiştir.

Yüz fotoğrafı paylaşmıyorum belki arkadan paylaşıyorum kimliğini belli edecek düzeyde bir video veya görüntü paylaşmıyorum. (E8, 34 yaş, kadın, psikolog, 3,5 yaş kız çocuk)

Ebeveynler paylaşım yaparken çocuğun büyüdüğünde rahatsız olabileceği bir fotoğrafı veya videoyu paylaşmadıklarını belirtmiştir.

...çocuğumun rahatsız olabileceği bir fotoğraf zaten paylaşmıyorum çocuğu küçük düşüren bir anın benim telefonumda da kaydı yok komiklik yaptığı vs ama bunlar bize hoş gelen şeyler olmakla beraber çocukların ilerde rahatsız olabileceği şeyler olduğunu düşündüğüm için dikkatli olduğumu zannediyorum...birkaç yıl sonra çocuğum biraz daha akıllı erdiğinde ve eski fotoğraflarını gördüğünde "bunu neden paylaştın burada komik çıkmışım burada kötü görünüyorum bu çok saçma olmuş veya salakça görünüyorum" gibi diyebileceği şeyler olabilir.(E7, 31 yaş, kadın, avukat, 3,5 yaş erkek çocuk)

Ebeveynlerden bazıları sosyal medya hesaplarından yaptıkları çocuklarına dair paylaşımlarla maddi gelir elde eden ebeveynlerin çocuklarını istismar ettiğini düşündüğünden bahsetmiştir.

Geçen oğlumun izlediği bir videoda bir aile çocuğunu zorla konuşturmaya çalışıyor hadi oyuncağını anlat işte şu paketi açalım çocuğun hiçbir şeyden haberi yok ama anne orda sanki istismar ediyormuş gibi düşündüm. (E15, 37 yaş, kadın, öğretmen, 4,5 yaş erkek çocuk)

Ebeveynlerin sosyal medya hesaplarından paylaşım yapma nedenleri sorulduğunda, 4'ü hatıra kalması ve dijital arşiv oluşturmak için, 2'si hoşuna gittiği için ve 2'si uzaktaki yakınlarının görebilmesi için paylaşım yaptığını belirtmiştir.

Ebeveynlerden bazıları yaptıkları paylaşımlarda çocuklarının büyüdüğünde bu görüntülerden utanıp utanmayacaklarını düşünerek paylaşımlarını sınırlandırdıklarından ve paylaşım yaparken çocuğun iznini aldıklarından bahsetmişlerdir.

Ne kadar oğlumun bana göre tatlı anlarını paylaşısam da hep şunu düşündüm bu çocuk ilerde bakıp bunu neden paylaştın ben utandım demeyeceği şeyleri paylaşmaya özen gösterdim hatta çoğu zaman diyorum bunu ister misin diye bakıyor mesela bunu sil diyor telefonumdan bile olsa tamam diyorum siliyorum (E13, 33 yaş, kadın, fizyoterapist, 5 yaş erkek çocuk)

Ebeveynlerin çocuğa ait kişisel bilgi paylaşımı (ad, konum vb) yapıp yapmadıklarına dair sorulara 10 ebeveyn konum bilgisi paylaşımı yaptığını ifade ederken 5'i çocuklarına ait herhangi bir bilgi paylaşımı yapmadığını belirtmiştir.

İçerik paylaşımında verilen bir bilginin çocuk açısından risk oluşturabileceğini bir ebeveyn şu şekilde açıklamıştır.

Geçende bir paylaşım vardı bir fenomen okuldan gelen çocuğunu paylaşmış okul bilgisi yoktu ama ben merak ettim hangi okul diye formasından hangi okul olduğunu buldum. Bunu ben yapıyorsam daha çok şeyler yapılabilir. (E1, 37 yaş, kadın, öğretmen, 3 yaş kız çocuk)

Konum bilgisi paylaşan ebeveynler ise detaylı adres bilgisi, gidilen mekân adı gibi bir bilgi yerine, genel anlamda il, bölge vb bilgi paylaşımı yaptıklarından bahsetmiştir.

Mahremiyet konusunda ise şu görüş paylaşılmıştır.

Ben çocuğum için evde arkadaşlarımda akrabalarımda mahremiyeti uyguluyorsam sosyal medyada da uygulamalıyım... Arada ben de ortama uyup paylaşım yapıyorum ama paylaşırken özellikle çocukların paylaşılması gerektiğini düşünüyorum. Büyükler bir şekilde kapatabilir ama çocuklarda çok derin yaralar açılabilir (E4, 34 yaş, kadın, öğretmen, 4 yaş erkek çocuk)

Araştırmamız kapsamında ebeveyn ifadelerinden yola çıkılarak ebeveynlerin, gizliliği ve çocuk mahremiyetini önemsedikleri yorumunu yapmak mümkündür.

TARTIŞMA

Bu çalışmada dijital ihmal ve istismar konusu, ebeveyn görüşleri bağlamında incelenmiştir.

Dijital Teknolojilerin Araçsal Kullanımı ve Bakıcı Rolü

Ekran karşısında yemek yedirmek, özellikle zor yemek yiyen çocuklar için ebeveynler tarafından bir yöntem olarak kullanılabilir. Çalışma sonuçlarından biri de bu yöntemin ebeveynler tarafından kullanıldığı yönündedir. Yine ebeveynler; online ders gibi ebeveynin iş yapmak durumunda kaldığı zaman, yolculuk yaparken çocuklarının oyalanması için, ebeveynin yemek veya temizlik yapması gerektiği zamanlarda, eşlerin birlikte vakit geçirmesi için, çocuk hastalandığında veya canı sıkıldığında ve ebeveynler yorgun olduklarında çocuklarını dijital teknolojilere yönlendirebilmektedir.

Literatürde, ebeveynin çeşitli nedenlerle çocuklarını akıllı cihaz kullanımına yönlendirerek bir nevi bebek bakıcısı (Aksoy, 2020; Parijkova, 2019; Mercan Uzun, 2023), dijital emzik (Harsh vd, 2018) gibi kullanabildiklerine yönelik araştırmalar bulunmaktadır. Anne ve babanın çalıştığı günümüz şartlarında ebeveynin bir yandan ev içi ve dışı sorumluluklarını yerine getirmeye çalışırken bir yandan çocuğu oyalamanın bir yolu olarak dijital teknoloji kullanımına yönlendirmesi kısa vadede çözüm gibi görünse de uzun vadede çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimini engelleyici/bozucu birçok riski beraberinde getirmektedir. Bu noktada çocuğun üstün yararı bakış açısı ve ebeveyn kontrolü oldukça önemlidir.

Yapılan çalışmalarda ekran karşısında yemenin ekran maruziyet süresini (Gökçe vd., 2021) ve ekran bağımlılığını arttırdığı (Bekar ve Efe, 2024), obezite, uyku bozukluğu, depresyon, anksiyete gibi gelişim sorunlarına yol açabildiği ve saldırgan davranışları tetikleyebildiği (Muppalla vd., 2023; Muslu ve Gökçay, 2019), yemek sırasında ekran maruziyeti olan çocukların olumsuz yeme davranışları ve sosyal duygusal gelişimlerinin yetersiz olduğu (Gülşen vd., 2025), sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ebeveynlerin, çocukların teknoloji kullanımı konusunda belirledikleri yöntemlerden biri olan 3 yaşına kadar sıfır ekran uygulaması uzmanlar tarafından da önerilmekte, 0-3 yaş grubu çocukları için beş duyu organını dengeli bir şekilde uyaracak oyunlar oynamasının beyin gelişimi için önemli olduğu vurgulanmaktadır (Uslu, t.y; Ünal, 2023).

0-6 yaş çocukluk dönemi çocuğun çevresini gözlemleyerek, dikkat ve taklit ederek öğrendiği dönemdir ve ebeveyn dijital teknoloji kullanım alışkanlığı ile çocuğa örnek olmaktadır. Çalışmamız sonuçlarından biri olan çocukların teknoloji kullanım süreleri ile ebeveynin teknoloji kullanım süreleri arasındaki paralellik literatürde yer alan çalışma sonuçları ile de uyumludur (Vittrup vd., 2016; Hu vd., 2018; Dy vd., 2023; Jago vd., 2012).

Çocukları dijital dünyanın risklerinden korumanın bir yolu ekran kontrolüdür. Çalışma grubunu oluşturan ebeveynler, ekran kontrolünü sağlamaya çalıştıklarını, ebeveyn eşliğinde izlemenin ve bunun üzerine konuşmanın çocuğun tek başına ekran karşısında olmasından çok daha yararlı olacağını belirtmiştir. Uzmanlar da 3-6 yaş grubundaki çocukların ekran başında yalnız kalmamasını vurgulayarak ebeveyn kontrolünün öneminden bahsetmektedir (Ünal, 2023).

Dijital Teknoloji Kullanımının Neden Olduğu Sorunlar

Çalışma grubundaki ebeveynler çocuklarında en fazla seslenildiğinde duymama ve dikkat dağınıklığı olduğundan bahsetmiştir. Boyun ağrısı, görme sorunu ve iletişim sorunları bahsedilen diğer sorunlardandır.

12-24 ay bebeğin dil gelişiminin en hızlı olduğu dönem olmaktadır ki bu dönemdeki ekran maruziyeti konuşmada gecikmeye neden olabilmektedir (Yavuzer, 2010, s. 46).

Yapılan çalışmalara bakıldığında teknoloji kullanımının postür bozukluğuna neden olabildiği ve denge becerilerini olumsuz etkilediği (Orunbayev, 2024), dil gelişiminde gecikmelere (Keskindemirci ve Gökçay, 2020; Kardaş ve Kardaş, 2024; McArthur vd., 2022), olumsuz tutum ve davranışlara (Yalçın ve Erden, 2018) ve dikkat dağınıklığına neden olabildiği (Twenge ve Campbell, 2018), uykuya dalmada gecikme ve düşük öz düzenleme becerisi ile ilişkili olabildiği (Tamana vd., 2019) sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sosyal Medya Hesaplarından Kişisel Bilgi Paylaşımının Riskleri

Yapılan görüşmelerde ebeveynler, çocukların internet ve teknoloji kullanımında zararlı içeriklerle karşılaşabileceklerinden, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyebileceğine dair fikirlerinden bahsederken katılımcıların tamamının sosyal medya paylaşımları ile maddi gelir elde etmedikleri tespit edilmiştir.

Araştırmamızın hedef kitlesi, kendisine ait bir sosyal medya hesabı açmak için erken bir yaş olan 0-6 yaş grubu çocuklardan oluşmaktadır ve çalışma grubunda yer alan çocukların tamamının kendilerine ait sosyal medya hesabı bulunmamaktadır. Katılımcı ebeveynlerin geneli gizli hesap kullanmakta, tanımadığı kişileri arkadaş listelerine eklememekte ve çocuklarına ait görsel ve video paylaşımında hassas davranarak paylaşımlarını olabildiğince sınırlamaktadırlar. Paylaşım yapan ebeveynler ise çok az paylaşım yaptığını veya çocuğun yüzü görünmeyecek şekilde paylaşım yaptığını belirtmiştir. Bazı ebeveynler ise herhangi bir görsel ve video paylaşımı yapmadığından bahsetmiştir.

Araştırma kapsamında ebeveynler internet ve sosyal medyanın fırsatlarından bahsederken kontrolsüz kullanımının risk oluşturabileceğine değinmişler, paylaşan ana babalığı ise çocuğun istismarı ve araştırmaları olarak tanımlamışlardır. Literatürde yer alan çalışmalarda da yapılan paylaşımlar ile çocuklarının gizliliklerinin ihlal edilebileceği yorumu yapılırken (Manotipya ve Ghazinour, 2020; Ferrara vd., 2024) bazı ebeveynlerin ise yaptıkları paylaşımlarda aldıkları önlemler ile çocuklarının gizliliğini korumaya çalıştıkları (Walrave vd., 2023; Bağdaş, 2025) sonuçlarına ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında yer alan ebeveynler, çocuklarının fotoğraf ve videolarını paylaşmak noktasında çok fazla isteseler de paylaşım risklerini de göz önüne alarak çok az paylaşımda bulunduğu ve paylaştıktan sonra pişman olduğundan bahsetmiştir.

Dijital okuryazarlık eğitimi, yapılandırılmış bir eğitim olarak çoğu ebeveyn tarafından alınmamış olsa da ebeveynlerin, teknoloji ve sosyal medya kullanımında risklerin ve fırsatlarının farkında oldukları ve çocukların zarar görebileceği konusunda bilgilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Dijital oyunlarda özellikle etkileşimli oyunlarda bağımlılık riskinin yanı sıra oyuncular arasında iletişim kurulmasının oldukça riskli olduğu her oyun oynayanın çocuk olmayabileceği ebeveynler tarafından ifade edilen riskler arasında yer almaktadır.

Araştırma kapsamındaki ebeveynler çocuklarının teknoloji kullanımlarını sınırlandırdıklarından bahsetmiş olup internet ve sosyal medya kullanımının ekran ve oyun bağımlılığı risklerine neden olabileceğini ifade etmişlerdir. Literatürde, internet ve sosyal medyanın uzun süreli ve kontrolsüz kullanımının bağımlılığa neden olabileceği, bağımlılığın ise çocuklarda çeşitli sorunlara yol açabileceği sonucuna ulaşılan araştırmalar (Arı, 2024; Tutumlu, 2024; Oğraş, 2024; Özçiftçi, 2023; Şenol vd., 2024; Anitha vd., 2021) bulunmaktadır.

Katılımcı ebeveynler günlük hayatta çocuk mahremiyetine gösterilen özenin sosyal medyada da uygulanması gerektiğinden bahsetmiştir. Sosyal medya aracılığı ile para kazanan hesaplardan çocuklarının tuvalet eğitimi sırasında veya duş jeli linki vermek için çocuğun banyo yaparkenki görsel veya videolarının paylaşımının çocuğun maddi anlamda sömürülmesi anlamına geldiği katılımcı bir ebeveyn tarafından belirtilmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcı olan ebeveynler, genel anlamda herhangi bir gelir elde etmek amacıyla paylaşım yapmadıkları tespit edilmekle birlikte yapılan paylaşımların kişilik hakkı ihlali veya mahremiyet ihlali olarak değerlendirilebileceği konusuna değinmişlerdir. Bu ihlaller ise çocuğun yetişkin olduğunda unutulma hakkını gündeme getirmektedir.

Unutulma hakkı kavramı kavram olarak araştırmamıza katılan çoğu ebeveyn tarafından bilinmezken çocukluk döneminde yapılan paylaşımların yetişkinlik döneminde rahatsızlık kaynağı olabileceği, paylaşılan çocuklara ait görüntü, ses gibi kişisel bilgilerin bir dijital ayak izi oluşturacağı ve bunun hem çocukluk dönemi için hem de yetişkinlikte risk oluşturabileceği konusuna değinilmiştir.

Araştırmamız kapsamında ebeveynlerle yapılan görüşmeler göstermiştir ki ebeveynlerin çoğu, “çocuğum büyüdüğünde bu paylaşımım hakkında ne hisseder” sorusunu paylaşım yapmadan önce kendilerine sormakta ve bu konuda hassasiyet göstermektedir. Yapılan çalışmalarda çocuklar, ebeveynlerin paylaşım yapmadan önce kendilerinden izin almalarını istediklerini belirttiği sonucuna ulaşılmıştır (Ouvrein ve Verswijvel, 2019; Sarkadi vd., 2020).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dijital çağ olarak adlandırılan 21. yüzyıl ve özellikle son dönemlerinde, dijital teknolojinin ve sosyal medya platformlarının yaygınlaşması ile toplumsal değişim ve iletişim biçimlerinde bir dönüşüm yaşanmaktadır.

Dijital dönüşümün getirdiği yenilikler ve erişim kolaylığı bir-takım riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu riskler en çok dijital teknolojilerin ve sosyal medya hesaplarının hem kullanıcısı hem de öznesi haline gelen çocukları etkilemektedir ki araştırmanın ana konusunu oluşturan çocuğa yönelik dijital ihmal ve istismar bu riskleri ifade etmektedir.

Çocuğa yönelik kötü muameleyi ve çocuğun sağlıklı gelişimini engelleyen davranışları ifade eden geleneksel anlamda ihmal ve istismar çocuğa doğrudan zarar verirken dijital ihmal ve istismar çocuğa dolaylı yoldan zarar vermekte, kontrolsüz kullanılan dijital teknolojiler ve sosyal medya, geleneksel anlamda ihmal ve istismarın nedeni olmaktadır.

Dijital teknolojiler kimi zaman ebeveyn için çocuk bakıcısı olabilmekte, dijital emzik olarak kullanılabilir. Çocukların dijital teknolojilere yönlendirilmesi ise ekran süresinin artmasına, artan ekran süresi ise fiziksel ve zihinsel sorunlara yol açabilmektedir. Aynı zamanda, dijital platformlar ile baş başa kalan çocuklar için çizgi film izleseler dahi ebeveynin seçici olmaması durumunda, çocuğun bilişsel gelişimine uygun olmayan içeriklerle karşılaşma riski bulunmaktadır.

Çalışma grubunu oluşturan 0-6 yaş için ekran kontrolünün ebeveyn tarafından yapılması son derece önemlidir.

Çocuğa ait görüntü, ses gibi kişisel bilgilerin paylaşımlarının getirdiği risklerden korunmanın yolu ebeveynin paylaşım yapmadan önce çocuğun büyüdüğünde bu paylaşımlarla ilgili ne hissedeceği sorusunu kendilerine sormaları olmalıdır ki araştırmamızda, ebeveynlerin dijital teknoloji ve sosyal medya kullanımı ile çocuklarının zarar göreceği konusunda bilinçli oldukları görülmektedir. Ebeveynler çocuğun dijital teknolojileri kontrolsüz kullanması ve sosyal medya hesaplarından çocuğa ait kişisel bilgi paylaşımını, çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal sağlığı için riskli bulmaktadır.

Dijital dünya getirdiği risklerin yanı sıra fırsatlar da sunmaktadır. Bu fırsatlardan yararlanmanın yolu ise bilinçli internet kullanımı olmaktadır ki çocuğun kullanımının ebeveyn kontrolünde ve rehberliğinde yapılıyor oluşu oldukça önemlidir.

Dijital dünyanın içine doğan çocukların dijital dünyayı anlamlandırma biçimleri, dijital dünyaya sonradan dâhil olan ebeveynlerden farklı olmaktadır. Eğitim, alışveriş, sosyal ilişkiler gibi hayatın bütün alanları için uzaktan ve çevrim içi ağların kullanıldığı dijital çağın çocukları için dijital dünya ve getirdiği kolaylıklar tercih edilebilir olup çocuk, dijital dünyada tek başına bırakıldığında siber tehlikelere açık hale gelmektedir.

Siber dünyanın ve sosyal medyanın dışında soyutlanmış bir alanda olabilmenin son derece zor olduğu çağımızda bu araştırmanın amacı çocuklarımızı dijital dünyadan soyutlamak ve bu dünyanın dışında tutmak olmayıp, dijital ebeveyn rehberliğinde, dijital dünyanın risklerinden korunmayı öğrenen çocukların bu dünyanın fırsatlarının farkında olarak dijital dünyayı araç olarak kullanabilmesi konusuna katkıda bulunmaktır.

Öneriler

Araştırma bulguları ve sonuçlarından yola çıkılarak geliştirilen öneriler şu şekildedir:

- Dijital teknolojilerin çok küçük yaştaki çocuklar tarafından kullanıldığı günümüzde bu kullanımların özellikle çalışma grubunu oluşturan 0-6 yaş grubu için ebeveyn tarafından yapılandırılması çocukları olası zararlı etkilerden koruyacaktır. Ebeveynler uzmanlar tarafından önerilen 0-3 yaş arası çocuklar için sıfır ekran kuralını olabildiğince uygulamalıdır. 3-6 yaş arası için ise kontrollü kullanımın gündeme gelmesi söz konusudur ki bu kontrol, ebeveyn gözetimi ve rehberliğini içermektedir.
- Sosyal medya kullanımına yaş sınırlaması getirilmesi konusunda yapılan çalışmalar bulunmakla birlikte çocukları sosyal medyanın risklerinden korumak için alınacak bu önlem, bilinçlendirme ve özellikle ebeveyn rehberliği ile desteklenmedikçe işlevsel olmayacaktır. Dijital teknolojiler konusunda ebeveyn rehberliği dijital okuryazarlık becerisi ile mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda ailelerin güçlendirilmesi adına dijital okuryazarlık, dijital güvenlik, dijital ihmal ve istismar konularında farkındalık çalışmalarının ve ebeveyn eğitimlerinin gerek Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) gerekse Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından, daha fazla ebeveyne ulaşmak adına erişilebilirliğinin artırılarak yaygınlaştırılması önerilmektedir.
- Ulusal güvenliğin ayrılmaz bir parçası olan siber güvenlik kapsamında teknolojik risklerle mücadelede yerli ve milli teknolojilerin yaygınlaştırılması son derece önemlidir. Aynı zamanda çocuklar için olumlu rol model teşkil eden ve bilinçli internet kullanımını teşvik eden dijital içerik üreticilerinin (örneğin Sertaç Abi) desteklenmesi ve denetlenmesi son derece önemlidir.
- ASHB, Dijital Dönüşüm Ofisi, Bilgi Teknolojileri Kurumu, Emniyet Genel Müdürlüğü gibi konunun ilgilisi kurumlar tarafından siber suçlarla mücadele konusunda denetlemeler

yapıldığı bilinmekle birlikte ilgili denetimlerin arttırılarak tespit edilen zararlı içeriklerin engellenmesi ve gerekli önlemlerin alınması önemlidir.

- Çocuğun izledikleri konusunda seçicilik son derece önemli olup çocukların en çok izlediği çizgi filmler RTÜK tarafından denetlenmekle birlikte konunun uzmanlarının önerileri ile ebeveyn kontrollü önemlidir.
- MEB tarafından “Teknoloji bağımlılığı” ve “Siber zorbalık” konularının yeni müfredatta yer alması olumlu bir gelişme olmakla birlikte dijital teknolojileri kullanırken olası risklerinden korunma konusunda öğretmenlerin, dijital okuryazarlık becerisi kazanarak, öğrencilere rehberlik etmesi son derece önemlidir.
- Ebeveynler tarafından açılan sosyal medya hesaplarından paylaşılan çocuklara ait içeriklerle gelir elde edilerek yapılan çocuk emeği sömürsünün denetlenmesi ve olası sömürünün engellenmesi de bir diğer önemli konu olmaktadır. Paylaşan ana babalık kapsamında Fransa’da 2024 yılında kabul edilen yasa çocukların görüntü hakkına saygı gösterilmesini güvence altına almayı amaçlamakta ve küçüklerin gizliliğinin korunmasına ilişkin hükümler içermektedir. İlgili konuda Türk Hukuk sisteminde var olan düzenlemeler yetersiz kalmakta çocukların kişisel verilerinin korunmasına dair özel hükümler ise bulunmamakta (Taşcı, 2025, s. 81-82) olup hukuki düzenleme yapılmalıdır.
- Yeni yapılacak çalışmalar için ise araştırmaların, farklı yaş gruplarında çocuğa sahip ebeveynler ile yapılabileceği gibi ebeveyn görüşlerinin yanı sıra çocukların görüşleri alınarak kapsamı genişletilebilir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırma, Yalova Üniversitesi Etik Kurullar Koordinatörlüğü’nden alınan 09/01/2024 tarih ve 2023/205 Protokol Numaralı Etik Kurul İzni ile yapılmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırmaya birinci yazar %60, ikinci yazar %40 oranında katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Defined as the occurrence of neglect and abuse in digital environments, digital abuse encompasses a wide range of actions, from sending or spreading rude or threatening messages about a person to exposing that person's private life (Tompson et al., 2013, pp. 1).

The use of digital devices in ways that harm children physically, psychologically, and socially is considered digital neglect when combined with parents' inability to guide their children in this regard, while adults' use of these devices and social media in ways that lead to child abuse is considered digital abuse. Behaviors such as children using digital devices uncontrollably, parents directing children to use digital devices to keep them quiet, feed them, etc., and sharing content belonging to the child on social media are evaluated within this scope. Digital neglect and abuse occurring in the virtual world can also lead to neglect and abuse in the real world (Karaman and Ayhan, 2021, pp. 48-49).

Methodology

The purpose of this study is to reveal why parents encourage their children to use digital technology in the context of digital neglect and abuse, to highlight the effects of digital technology use on children's physical, psychological, and social development from the parents' perspective, to evaluate parents' views on the physical, psychological, and social dangers children may face when content and personal information about them is shared on their parents' social media accounts or on social media accounts created specifically for children, and to draw attention to what can be done to protect children from potential dangers.

This study aimed to examine the issue of digital neglect and abuse based on parents' views and used a qualitative method.

The study aimed to examine the participants' views on the subject and was conducted using the phenomenological design from qualitative research methods.

Maxqda 24 Qualitative Data Analysis Software was used for in-depth analysis of the data, and the findings were interpreted by giving meaning to the obtained data.

The study group consisted of parents of children aged 0-6 who use social media accounts. In our qualitative-oriented study, purposive sampling was used, and individuals considered relevant to the topic by the researcher were selected.

Findings

Based on the research questions and the semi-structured interview questions and participants' answers, three themes, categories related to these themes, and codes belonging to these categories were determined. The three themes are: Digital Technology Use, Conscious Internet Use, and Digital

Discussion And Conclusion

The results regarding the main questions addressed in the study are similar to those found in the literature.

Five of the participating parents mentioned that they let their children watch cartoons or listen to music while eating. Feeding children in front of a screen can be used as a method by parents, especially for children who are picky eaters.

Participating parents reported directing their children toward digital technologies when they had to work, such as during online classes; when traveling, to keep their children occupied; when parents needed to cook or clean; when spouses wanted to spend time together; when children were sick or bored; and when parents were tired.

Looking at children's daily digital technology usage time, it has been found that children use digital technologies most in the 30-minute to 1-hour range, and there is a parallelism between children's digital technology usage times and parents' digital technology usage times.

Within the scope of the research, parents mentioned that the most common problems in their children were not hearing when called and attention deficit. Neck pain, vision problems, and communication problems were also mentioned. Another problem is delayed speech due to screen exposure.

During the interviews, parents mentioned that children's use of the internet and digital technology could expose them to harmful content and negatively affect their physical, psychological, and social development. It was determined that none of the participants earned financial income from their social media posts.

In the study, while parents talked about the opportunities offered by the internet and social media, they also mentioned that uncontrolled use could pose risks. Many parents expressed concern that images shared by their children could be used for different purposes. Parents also pointed out that children encountering harmful content or advertisements unsuitable for their mental development while using the internet and social media or watching movies or videos could also pose a risk. At the same time, the participants defined parents earning money by sharing content belonging to their children as exploitation and instrumentalization of the child.

Although digital literacy education, as a structured education, has not been received by most parents, it has been determined that parents are aware of the risks and opportunities in the use of digital technology and social media and are knowledgeable about the potential harm to children.

Interviews with parents conducted as part of our research showed that most parents ask themselves the question, "How will my child feel about this post when they grow up?" before posting and are sensitive about this issue.

While neglect and abuse in the traditional sense, which refers to mistreatment of children and behaviors that hinder their healthy development, directly harm children, digital neglect and abuse harm children indirectly, and uncontrolled use of digital technologies and social media are the causes of neglect and abuse in the traditional sense.

Digital technologies can sometimes act as a babysitter for parents and be used as a digital pacifier. Directing children towards digital technologies can lead to increased screen time, which in turn can cause physical and mental problems. At the same time, for children left alone with digital platforms, even if they watch cartoons, there is a risk that they may encounter content that is not appropriate for their cognitive development if parents are not selective.

It is extremely important for parents to control screen time for children aged 0-6, who also form the study group.

In this day and age, where it is extremely difficult to exist in an abstract space outside of the cyber world and social media, the aim of this research is not to isolate our children from the digital world and keep them out of it, but to contribute to children learning to protect themselves from the risks of the digital world under digital parental guidance, and to be able to use the digital world as a tool while being aware of its opportunities.

KAYNAKÇA

- Akdi, M. (2016). Ana-Babanın Çocuğun Fotoğraf ve Görüntülerinin Sosyal Medyada Yayınlanmasından Doğan Sorumluluğu. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3): 123-144. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36500/333719>
- Aksoy, S. (2020). Akıllı Cihazların Ebeveynler Tarafından Çocuk Bakımında Bir Bakıcı Olarak Kullanılması: Nitel Bir Araştırma. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(11): 231-243.
- Anitha, F. S.; Narasimhan, U.; Janakiraman, A.; Janakarajan, N., & Tamilselvan, P. (2021). Association of digital media exposure and addiction with child development and behavior: A cross-sectional study. *Industrial psychiatry journal*, 30(2): 265-271. DOI: 10.4103/ipj.ipj_157_20
- Arı, F.C. (2024). *Alfa Kuşağı Çocukların İnternet, Dijital Oyun Bağımlılığı ve Ebeveyn İletişimi*, (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bağdaş, S. (2025). *Dijital Ebeveynlik: Instagram Anneleri Üzerine Bir Değerlendirme*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bekar, P., & Efe, E. (2024). Çocukların Ekran Bağımlılığı ile Yeme Davranışı Arasındaki İlişki: Tanımlayıcı ve Kesitsel Bir Çalışma. *Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1): 123-133. <https://doi.org/10.56061/fbujohs.1326698>

- Creswell, J. W. (2021). *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları* (Çev. Ed. S. B. Demir) Ankara: Eğitim Kitap.
- Donovan, S. (2020) "Sharenting": The Forgotten Children of the GDPR', *Peace Human Rights Governance*, 4(1): 35-59. <https://phrg.padovauniversitypress.it/2020/1/2>
- Dursun, C. (2019). Ebeveynlerin Çocuklarını Sosyal Medyada Teşhiri: Çocuk Hakları Bağlamında Bir Değerlendirme . *Çocuk ve Medeniyet* , 4 (8): 195-208 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/cm/issue/57214/807915>
- Dy, A. B. C., Dy, A. B. C., & Santos, S. K. (2023). Measuring effects of screen time on the development of children in the Philippines: a cross-sectional study. *BMC public health*, 23(1), 1261. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-16188-4>
- Erdoğan C (2019). Çocukların Kişisel Verilerinin Korunması (Sosyal Medya Örneği Kapsamında). *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(2), 2445 - 2467. <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/CANAN-ERDOGAN.pdf>
- Ferrara, P.; Cammisa, I.; Zona, M.; Cimaroli, E.; Sacco, R.; Pacucci, I. & Corsello, G. (2024). The awareness of sharenting in Italy: a pilot study. *Italian Journal of Pediatrics*, 50(1): 226. <https://ijponline.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13052-024-01797-5>
- Güçlü, İ. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri Teknik-Yaklaşım-Uygulama*, Ankara: Nika Yayınevi.
- Gökçe A. (2021). 0-7 Yaş Arası Çocuklarda Mobil Ekran Maruziyetinin Değerlendirilmesi. *Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*. 54(2): 188-193. doi:10.20492/aeahtd.543807
- Gülşen, H., Karabekiroğlu, K., Yazgı, E. P., Osmanlı, C. Ç., & Usta, M. B. (2025). Yemek Zamanında Ekran Maruz Kalan Küçük Çocukların Yeme Davranışları. *Turk J Child Adolesc Ment Health*. 33(1): 27-33. DOI: 10.4274/tjcamh.galenos.2025.94809.
- Güner, Ş. İ.; Güner, S.; Şahan, M. H. (2010). Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem; İstismar. *Van Tıp Dergisi*, 17(3): 108-113. http://jag.journalagent.com/vtd/pdfs/VTD_17_3_108_113.pdf
- Halley, K (2020) Sharenting and the (Potential) Right to Be Forgotten, *Indiana Law Journal*. 95 (3): 1004-1020. <https://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol95/iss3/9>
- Harsh, P., Chakrabarty, B., K. & Isha Mahajan, I. (2018) Early exposure and adaptability of smart phone devices among young children and parental perception of their usage in a semi urban, middle class population in india. *International Journal of Current Advanced Research*, 7(8), 14772-14775. <https://doi.org/10.24327/ijcar.2018.14775.2690>.

- Hu, B. Y.; Johnson, G. K. & Wu, H. (2018). Screen Time Relationship of Chinese Parents and Their Children. *Children and Youth Services Review*, 94: 659-669. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2018.09.008>
- Jago, R.; Stamatakis, E.; Gama, A.; Carvalhal, I. M.; Nogueira, H.; Rosado, V. & Padez, C. (2012). Parent and child screen-viewing time and home media environment. *American journal of preventive medicine*, 43(2): 150-158. <https://doi.org/10.1111/jpc.13462>
- Kabakçı Yurdakul, İ. Dönmez, O.; Yaman, F.; Odabaşı, H. F. (2013). Dijital Ebeveynlik ve Değişen Roller. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4): 883-896. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jss/issue/24231/256855>.
- Kalaman, S. (2025). Sharenting: A Study on Instagram Posts of Influencer Parents in Türkiye. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 15(2): 553-562. <https://doi.org/10.7456/tojdac.1631098>
- Kaplan, S.; Pelcovitz, D. Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: a review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 38: 1214-1222. <https://doi.org/10.1097/00004583-199910000-00009>
- Karakoç, E. & Ünlü, T. T. (2021). Oyun mu İş mi? Youtube Kidfluencerları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz . *TRT Akademi*, 6 (12): 468-493. <https://doi.org/10.37679/trta.923833>
- Karaman, H. & Ayhan, H. (2021). Çocuğa Yönelik Teknolojik İhmal Ve İstismar. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying* , 8 (1): 43-59. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ojtac/issue/63473/942837>
- Kardaş, B.; Kardaş, Ö. (2024). Çocuğun Ekran Maruziyeti ve Annenin Akıllı Teleofn Kullanım Düzeyi Dil Gelişimini Etkiler Mi? Kesitsel Bir Ön Çalışma. *Acta Med Nicomedia*. 7(2):202-207.
- Keskindemirci, G., & Gökçay, G. (2020). Dil Gelişimi Gecikmiş Olan Çocuklarda Ekran Maruziyeti: Ön Çalışma Sonuçları. *Journal of Istanbul Faculty of Medicine*, 83(1): 30-34. <https://doi.org/10.26650/IUITFD.2019.0020>
- Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (2016, 7 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 29677). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6698.pdf>
- McArthur, B. A.; Tough, S. & Madigan, S. (2022). Screen Time and Developmental and Behavioral Outcomes for Preschool Children. *Pediatric Research*, 91(6): 1616-1621. <https://doi.org/10.1038/s41390-021-01572-w>

- Manotipya, P., & Ghazinour, K. (2020). Children's online privacy from parents' perspective. *Procedia Computer Science*, 177: 178-185. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.10.026>
- Mercan Uzun, E., Bütün, E., & Özdemir, Y. (2023). Ebeveynlerin Gözünden Çocuklarının Dijital Oyun Oynama Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 9-22. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1111846>
- Muppalla, S. K., Vuppalapati, S., Pulliahgaru, A. R., & Sreenivasulu, H. (2023). Effects of excessive screen time on child development: an updated review and strategies for management. *Cureus*, 15(6). doi: 10.7759/cureus.40608
- Muslu, M., & Gökçay, G. F. (2019). Teknoloji bağımlısı çocuklarda obeziteye neden olan risk faktörleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 72-79. <https://izlik.org/JA89RA67KB>
- Oğraş, B. (2024). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarda Beden Algısı ile Dijital Oyun Bağımlılığı Eğilimi Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Orunbayev, A. (2024). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarda Teknoloji bağımlılığı ile Postür, Denge ve Kas Kuvveti Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ouvrein, G., & Verswijvel, K. (2019). Sharenting: Parental adoration or public humiliation? A focus group study on adolescents' experiences with sharenting against the background of their own impression management. *Children and Youth Services Review*, 99: 319-327. <https://doi.org/10.1016/J.CHILDYOUTH.2019.02.011>
- Özçiftçi K. (2023). *Çocuklarda Dijital Oyun Bağımlılığı ile Aile İlişkileri ve Ebeveynlerin Dijital Oyun Bağımlılığını Önlemeye Yönelik Uygulamaları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Parijkova, L. (2019). Bulgarian Parents'viewpoints on Digital Devices in Child of Today Life. Research of Children's Habits of Dijital Teknoloji Usage.. *In EDULEARN19 Proceedings*. 5450-5457. IATED. doi: 10.21125/edulearn.2019.1335
- Polat, O. (2017). Şiddet . *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22 (1): 15-34. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/27591/290653>

- Sarkadi, A.; Dahlberg, A.; Fångström, K. & Warner, G. (2020). Children want parents to ask for permission before 'sharenting'. *Journal of paediatrics and child health*, 56(6): 981-983. doi:10.1111/jpc.14945
- Serin, H. (2019). Sosyal Medyada Çocuk Hakları İhlalleri: Ebeveynler ve Öğretmenler Farkında mı? . *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Armağan Özel Sayısı, 1005-1031 . DOI: 10.17494/ogusbd.555107
- Şenol, Y.; Şenol, F. B. & Can Yaşar, M. (2024). Digital game addiction of preschool children in the Covid-19 pandemic: social emotional development and parental guidance. *Current Psychology*, 43(1): 839-847. <https://doi.org/10.1007/s12144-023-04323-8>
- Taşcı, F. T. (2025). "Sharenting" Ebeveynliği: Çocukların Dijital Gizliliği ve Hukuki Riskler. *Kişisel Verileri Koruma Dergisi*, 7(1), 62-85.
- Tompson, T. N.; Benz, J. K.; Agiesta, J. (2013). The digital abuse study: Experiences of teens and young adults. *Associated Press-NORC Center for Public Affairs Research*. <https://apnorc.org/projects/the-digital-abuse-study-experiences-of-teens-and-young-adults/>
- Twenge, J. M. & Campbell, W. K. (2018). Associations Between Screen Time and Lower Psychological Well-Being Among Children and Adolescents: Evidence From a Population-based Study. *Preventive Medicine Reports*, 12: 271-283. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2018.10.003>
- Uslu, H. (t.y). <https://drhuseyinuslu.com/teknoloji-ve-cocuk/>. (Erişim tarihi: 25 Ekim 2024).
- Ünal, A.T. (2023). <https://uskudar.edu.tr/tr/icerik/41135/ekran-maruziyeti-her-gecen-gun-artiyor>. (Erişim tarihi: 24 Ekim 2024).
- Ünal, F. P. (2022). Erken Çocukluk Döneminde Dijital Bağımlılığın Alanyazın Değerlendirilmesi . *Uygulamada Eğitim ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2 (1): 62-77 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ueybid/issue/70089/1098813>
- Vittrup, B.; Snider, S.; Rose, K. K. & Rippy, J. (2016). Parental perceptions of the role of media and technology in their young children's lives. *Journal of Early Childhood Research*, 14(1): 43-54. <https://doi.org/10.1177/1476718X14523749>
- Yalçın, V. & Erden, Ş. (2018). Okul Öncesi Çocuklarının Akıllı Cihaz Kullanma Durumları Üzerine Ebeveyn Algılarının İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2): 461-480. <https://doi.org/10.17556/erziefd.404237>
- Yavuzer, H. (2010). Çocukları Tanımak ve Anlamak. İstanbul: Remzi Kitabevi

- Walrave, M.; Robb , S.; Staes, L., & Hallam, L. (2023). Mindful Sharenting: How Millennial Parents Balance Between Sharing and Protecting. *Frontiers in Psychology*, 14: 1171611. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1171611>
- Tamana, S. K.; Ezeugwu, V.; Chikuma, J.; Lefebvre, D. L.; Azad, M. B.; Moraes, T. J. & Mandhane, P. J. (2019). Screen-time is associated with inattention problems in preschoolers: Results from the CHILD birth cohort study. *PloS one*, 14(4): e0213995. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0213995>
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23 (112): 7-17. Erişim Adresi: <<https://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5326>>.
- Tutumlu, R. (2024). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Dijital Oyun Bağımlılığı Eğilimleri ile Yaratıcılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- World Health Organization (2024). Child maltreatment. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>. (Erişim tarihi: 05 Kasım 2024).